

מודל אדמס של תהליך הקריאה

The Adams Model of the Reading Process

Marilyn Jager Adams (1990) - cognitive model

סכם וערך דר' מחמוד סעיד

מודל אדמס של תהליך הקריאה, שפותח על ידי מרילין ג'אגר אדמס בשנת 1990, הוא מודל קוגניטיבי של קריאה. המתאר את האינטראקציה בין ארבע מערכות עיבוד:

א. אורתוגרפית (חזותית/גרפמית)
ב. פונולוגית (מבוססת צליל)
ג. משמעות (סמנטית)
ד. והקשר (תחביר/שיח)

1 מודל זה מציע שזיהוי (recognition) והבנה (comprehension) של מילים מתרחשים באמצעות עיבוד מקבילי ואינטראקטיבי (parallel and interactive processing) של מערכות אלו, מה שמאפשר קריאה יעילה ללא קשר לשאלה האם העיבוד הוא "מלמטה למעלה-bottom-up" (אות אחר אות-letter-by-letter) או "מלמעלה למטה-top-down" (מונע משמעות-meaning-driven).

מרכיבים מרכזיים של מודל אדמס:

א.

מערכת עיבוד אורתוגרפית-Orthographic Processing System: עוסקת בצורות החזותיות של מילים (אותיות ודפוסי אותיות).

ב.

מערכת עיבוד פונולוגית-Phonological Processing System: עוסקת בצלילים של מילים וכיצד הם מיוצגים בשפה מדוברת.

ג.

מערכת עיבוד משמעות (סמנטית)-Meaning (Semantic) Processing System: מתמקדת במשמעות מילים ובהבנת המושגים שהמילים מייצגות.

מערכת עיבוד הקשר (תחביר/שיח)-[Meaning (Semantic) Processing System]:

כוללת הבנת דקדוק, מבנה משפט וכיצד מילים קשורות זו לזו כדי ליצור משמעות בתוך טקסט גדול יותר.

כיצד המודל פועל ?

אינטראקציה בין מערכות Interaction of Systems : מערכות אלו אינן פועלות בנפרד, אלא פועלות יחד באופן אינטראקטיבי ומקביל-interactive and parallel manner.

זיהוי מילים יעיל-Efficient Word Recognition : קוראים יכולים לזהות מילים על ידי הפעלת כל אחת מהמערכות הללו או את כולן.

עיבוד מאוזן-Balanced Processing : המודל מתחשב הן בתהליכים מונעי נתונים (מלמטה למעלה), כמו השמעת מילים, והן בתהליכים מונעי מושג (מלמעלה למטה), כמו שימוש בידע רקע כדי להסיק משמעות-to infer meaning.

2 מסלול התפתחותי-Developmental Trajectory : בעוד שהמודל עצמו אינו עוסק בקריאה משותפת של ספרים, תיאורו של העיבוד הקוגניטיבי הוא בסיסי להבנת האופן שבו קוראים, ממתחילים ועד מומחים, מפתחים מיומנות-proficiency באמצעות יחסי הגומלין-interplay בין מערכות שונות אלו.

מודל אדם מספק במהותו מסגרת מקיפה-comprehensive framework לאופן שבו המוח מעבד שפה כתובה, תוך הדגשת המעורבות המתמשכת והאינטראקטיבית של מידע חזותי, שמיעתי וסמנטי כדי להשיג הבנת הנקרא.

שלבי הקריאה לפי אדם

1. שלב הלוגוגרפי – The logographic stage שלב זיהוי חזותי כוללני

- הילד מזהה מילים שלמות על פי הצורה הכללית שלהן, כמו לוגו או ציור.
- הוא אינו מנתח את האותיות או הצלילים אלא מזהה מילים מוכרות כמקשה אחת (למשל מזהה את המילה "קוקה-קולה" לפי הצורה).

○ שלב זה מתרחש לרוב בגיל גן.

2. שלב האלפביתי – The alphabetic stage שלב פענוח פונולוגי

○ הילד מתחיל להבין את הקשר בין אות לצליל (גרפו-פונמי).

○ הוא מפענח מילים על ידי קריאת כל אות וצליל בנפרד וחיבורם למילה שלמה.

○ זהו שלב קריטי שבו מתפתחות אסטרטגיות פענוח בסיסיות.

3. שלב האורתוגרפי – The orthographic stage שלב זיהוי תבניות כתיב

○ הילד כבר אינו זקוק לפענוח אותיות, אלא מזהה תבניות שלמות של אותיות ויחידות כתיב.

○ הקריאה נעשית מהירה ויעילה יותר, והילד מתחיל לפתח אוצר מילים חזותי רחב.

○ בשלב זה נרכשת גם יכולת הבחנה במבנים מורפולוגיים.

4. שלב האסטרטגיות המתקדמות – The advanced strategies stage שלב

קריאה מיומנת ומשמעותית

○ הקריאה הופכת לאוטומטית, זורמת, וממוקדת במשמעות.

○ הקורא מפעיל אסטרטגיות מתקדמות להבנת טקסט, הסקת מסקנות, ופרשנות.

○ הקריאה אינה רק טכנית אלא גם קוגניטיבית ולשונית ברמה גבוהה.

סיכום קצר:

• לוגוגרפי : זיהוי מילים כצורות.
• אלפביתי : פענוח לפי אותיות וצלילים.
• אורתוגרפי : זיהוי תבניות כתיב.
• אסטרטגי : קריאה שוטפת ומשמעותית.

שלבי הקריאה מתפתחים מגיל הרך ועד לבגרות, החל מרכישת הפענוח (כיתות א'-ב'), דרך קריאה שוטפת (כיתות ב'-ג'), וכלה בקריאה לשם רכישת ידע (כיתה ד' ואילך), קריאה מנקודות מבט שונות (גיל 14-18) ולבסוף בניית ידע מחדש (מגיל 18 ואילך).

שלבים עיקריים של רכישת הקריאה:

רכישת הפענוח (כיתות א'-ב')

הילדים לומדים את חוקי ההמרה בין אות לתנועה (גרפו-פונמית), ורוכשים שליטה בעיצורים, תנועות וצירופים.

המטרה: פענוח מדויק של מילים, ולאחר מכן זיהוי מילים לפי צורתן הוויזואלית.

קריאה שוטפת (כיתות ב'-ג')

לאחר חשיפה רבה למילים, הילדים קוראים תבניות מילים באופן מהיר ושוטף. הם רוכשים חוקים מורפולוגיים, כמו שורש המילה ומוספיות.

קריאה לשם רכישת ידע (החל מכיתה ד')

הקריאה הופכת לאמצעי לרכישת ידע חדש, ולא למטרה בפני עצמה.

הקריאה אוטומטית ושוטפת, ומתרחבת יכולת אינטגרציה בין טקסטים שונים.

קריאה מנקודות מבט שונות (גילאי 14-18)

הטקסטים נעשים מורכבים יותר, והשפה גבוהה יותר, מה שמצריך חשיבה ביקורתית.

הקוראים נדרשים להפעיל חשיבה ביקורתית על הטקסט.

בנייה ובנייה מחדש של ידע (מגיל 18 ואילך)

הקוראים שולטים בקצב הקריאה ומתאימים אותו למטרתם.

הם מסוגלים לזהות אילו חלקים בטקסט חשובים, לנתח, לשפוט ולערוך אינטגרציה ובנייה מחדש של הידע.

What I can think about, I can talk about What I can say, I can write What I can write, I can read I can read what I can write and what other people can write for me to read. Pg.371
--

מרילין ג'אגר אדמס, פרופסור אורחת, המחלקה למדעי הקוגניציה, הבלשנות והפסיכולוגיה, אוניברסיטת בראון

מרילין ג'אגר אדמס היא פרופסור אורחת במחלקה למדעי הקוגניציה, הבלשנות והפסיכולוגיה באוניברסיטת בראון. אדמס קיבלה תואר דוקטור מאוניברסיטת בראון בפסיכולוגיה קוגניטיבית ופסיכולוגיה התפתחותית בשנת 1975. ד"ר אדמס שימשה כיועצת אוריינות עבור "רחוב סומסום" וכיועצת בכירה להוראה עבור "בין האריות" של PBS. היא עמדה בראש ועדת התכנון והייתה חברה בוועדת המחקר של דו"ח המועצה הלאומית למחקר, מניעת קשיי קריאה בילדים צעירים (1998). היא חברה בוועדת התכנון או ההיגוי של הערכת הקריאה הלאומית של התקדמות חינוכית (NAEP) מאז 1992. ד"ר אדמס הייתה המדענית הראשית ב Soliloquy Learning-חברת תוכנה אותה ייסדה בשנת 2000 כדי להשתמש בזיהוי דיבור אוטומטי לתמיכה בלמידת קריאה. ד"ר אדמס כתבה ועיצבה גם שלוש תוכניות הוראה מוכחות אמפירית: על מיומנויות חשיבה לתלמידי חטיבת ביניים, על קריאה וכתביה לתלמידי בית ספר יסודי, ועל מודעות לשונית לתלמידי קריאה מתפתחים, תלמידי A ותלמידים בעלי צרכים מיוחדים. בשנת 2013 פרסמה את מה שהוא כנראה ספרה הידוע ביותר, יסודות ABC לילדים צעירים. בין ספריה האחרים נמנים הספר פורץ הדרך, Beginning to Read: Thinking and Learning About Print (1990). של Politics of Education לשנת 2001 כאחת מחמשת האנשים המשפיעים ביותר בזירת מדיניות הקריאה הלאומית. (McDaniel et al., 2001) היא זוכת פרס Scribner של האגודה האמריקאית למחקר חינוכי על מחקר יוצא דופן. ד"ר אדמס היא סופרת אלגנטית שהופכת מושגים מורכבים במדע הקוגניטיבי לפרוזה קלה לעיכול עבור אנשי אוריינות..

מקורות:

הספר "מתחילים לקרוא" מאת מרילין ג'אגר אדמס משנת 1990 מציג מודל מקיף של תהליך הקריאה. היא הייתה פסיכולוגית קוגניטיבית והתפתחותית, שעסקה בתרגום מחקר קוגניטיבי לפרקטיקות חינוכיות. עבודתה השפיעה באופן משמעותי על תחום חינוך הקריאה, במיוחד בהתמודדות עם הוויכוח על תפקיד הפוניקה בהוראת קריאה ובקידום גישות קריאה מבוססות ראיות, על פי משרד החינוך האמריקאי - U.S. Department of Education (gov).

***עמ' 371 - על מה אני יכול לחשוב, אני יכול לדבר. על מה אני יכול לומר, אני יכול לכתוב. על מה אני יכול לכתוב, אני יכול לקרוא. אני יכול לקרוא את מה שאני יכול לכתוב ומה שאנשים אחרים יכולים לכתוב כדי שאקרא.

הספר "מתחילים לקרוא" מיישב את הוויכוח שחצה תיאורטיקנים במשך עשרות שנים לגבי מהי הדרך "הנכונה" לעזור לילדים ללמוד לקרוא.

Adams, M. J. (1994). Beginning to read: Thinking and learning about print. Adams, M. J., Allington, R. L., Chaney, J. H., Goodman, Y. M., Kapinus, B. A., McGee, L. M., ... & Williams, J. P. (1991). Beginning to read: A critique by literacy professionals and a response by Marilyn Jager Adams. *The Reading Teacher*, 44(6), 370-395.